

Гергана Пенова

ТВОРЧЕСКИЯТ АКТ ПРИ ДЕЦА ОТ НАЧАЛНА, ПРЕДУЧИЛИЩНА И УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Gergana Penova

THE CHILDREN'S CREATIVITY FROM PRIMARY, PRE-SCHOOL AND SCHOOL EDUCATION

Abstract: Imagination is the beginning of every creative work, irrespective of the age. Children's creativity is an impulse born by the desire to understand the world as it is and as the child wants it to be. Creative work is conditioned not only by mind and thought, but also by intuition, emotions, temperament and feelings. Various approaches are applied in defining creative power. It is simultaneously a product, a process and a set of personal characteristics, which should be considered as a union in order to understand and define creativity. This paper examines the creative process with children of various ages. It analyses the results of a survey made among the parents of children with established creative skills, regarding their motivation in seeking a professional to work with their children outside the school environment.

Keywords: *creativity, imagination, stages of development, fine arts, creativity, approaches*

Способността на човек да твори е това, което го отличава от останалите живи същества. Именно този акт на създаване на нещо ново, родено от порива за претворяване на мисли и преживявания, е тази задвижваща сила, която кара човек да търси и открива, да се развива и усъвършенства. Процесът на творчество е наситен със силни емоции, а при децата именно чрез тази силна емоционална основа на творческия акт се засилват възможностите за развитие и на тяхната интелигентност и самочувствие. Въображението е това, което прави детето смело, дава му сили да осъществява идеите си. Поради тази причина творческите (креативни) личности си поставят по-далечни цели и намират начини да ги реализират. Един от най-важните въпроси в педагогиката и детската психология е този за развитието на детското творчество. Това как и по-какъв начин възниква и се развива. В нашето съвремие все по-често тезата, че творчеството е присъщо само на надарените по природа хора, се заменя с това, че е възможно тези способности да се проявят във всяко дете. Въпросът е дали този порив за създаване на нещо ново, и уникално в детска възраст може да се нарече творчество? Това, че то пресъздава в детските си занимания нещо ново използвайки базата на нещо съществуващо, значило че това е творчески акт? Много специалисти дискутират върху въпроса дали това е творчески процес, или не. Няма как да не се отчете ентузиазма и положителната емоция, породени от допира с различни материали, независимо от това дали е живописен, пластичен или графичен.

Според Л. С. Виготски „... във всички периоди на детското развитие творческото въображение работи по особен начин, свойствен именно на дадената степен от развитието на детето” (Виготски, 1982, с. 42).

Определенията за творческия процес са различни, поради това дали се има предвид самият акт, или продуктът от него. Трудно бихме направили разграничаване на естетическата, философската и

социологическата гледна точка, свързана с дефиниране на разглежданото понятие и поради тази причина ще разгледаме общия смисъл на самия процес от позицията на психологията като наука. В психологическия анализ на творчеството можем да приемем, че на централно място се поставя проблемът за творческата личност, защото творчеството е специфична дейност, която оказва сериозно влияние при нейното формиране и пълноценно функциониране.

В света на детето моментът на създаване е порив, породен от желанието да опознае светът такъв какъвто го съпребивява, и такъв, какъвто си го представя. Творчеството в ранна детска възраст е най-ярко по време на игра. Независимо от възрастта на детето във всеки творчески акт голямо влияние оказва въображението, но не маловажен е факторът социална среда при подрастващите. Откриваме различия в темите, засегнати в творчеството на деца живеещи в града или на село, тъй като са различни стимулите, които го провокират.

Въображението не е постоянна величина, то се развива с израстването на индивида и за развитието му оказват влияние, не само интелектът, но и интуицията, емоциите, чувствата и темпераментът. Изводите на специалистите, работещи в областта на детската педагогика, са, че творчеството е област, в която може да се изяви всяко дете и е нормален спътник на неговото развитие и важно е то да бъде подкрепяно в този процес, за да не изгуби интерес. Причина може да е това, че имат склонността да губят интерес, когато срещнат затруднение в реализирането на своята идея.

Възрастта между 3 и 7 години се характеризира с активно психическо и физическо развитие. Характерно за този период е обособяването на т.нар. „детско общество“, резултат от възникването на взаимоотношения между детето и връстниците му. Светът на възрастните става модел за подражание. Феноменът „Аз“ постепенно се осъзнава. Игровата дейност предизвиква изменения в психичния живот на детето, поражда се нуждата и от научаване на нещо ново и трудова дейност. Заедно с играта от особено значение за психичното развитие са продуктивните дейности: моделиране; рисуване; конструиране; апликиране. В този момент на създаване за детето не е важен качественият резултат, а приятното преживяване. Поради тази причина е важно педагозите да боравят с достатъчен набор от разнообразни идеи, за творчески задачи и възможности за обогатяване на съдържанието им с подходящи материали. Важно е подходът да бъде емоционален и същевременно балансиран.

При децата от 1. до 4. клас посредством ученето се опознават явленията от заобикалящия ги свят, най-характерните белези и особености на предметите, а това са и основните задачи в изобразителното изкуство. Търсенето на характерното без участието на визуалното мислене е невъзможно в творческото изобразяване. В детските изобразителни представи условен израз намират отношенията между външните и вътрешните особености на предметите и обектите. Цветът, формата и конструкцията на предметите са лаконични, но много често съдържат най-значимите белези. Те срещат трудност при изобразяване на натурата, но същевременно откриват най-същественото и го претворяват в произведенията си било то от пластилин или с молив. Спецификата на изобразителната дейност осигурява възможност за придобиване на знания и творчески решения в процеса на работа. Това, от своя страна, развива абстрактно-логическото мислене, подобрява самочувствието на подрастващите. Естетическите възприятия и представи се променят и развиват в резултат на творческата активност, а в основата на естетическия вкус стои художественото преживяване. Художественото възприятие е симбиоза между мисъл, воля, емоция и въображение.

Отключването на интелектуалната, емоционалната и волевата енергия в периода на съзряване на личността е в резултат от изграждането на естетическо отношение чрез изкуство. Някои автори са на мнение, че креативността достига своя пик в детска възраст, а след това рязко спира – според някои това става около петата година, а за други – около десетата. Доколко би могла да се постави конкретна граница е спорно. Любопитството към света на изкуството, мотивацията за създаване, наблюдателността са спонтанни креативни прояви, характерни за периода на ранното детство, но те спадат към периода на юношеството. Причините за това са свързани и с процесите на психическо развитие, характерно за тази възраст. Все по-силното вътрешно противоречие, съмненията и чувството за невъзможност за създаване на нещо красиво, все по-силното сравняване с другите и същевременно стремежът за напасване с връстниците – всичко това, но и семейството, и училището – понякога са причина за спадането на креативността. От една страна, в училище часовете по изобразително изкуство са изключително недостатъчни, а от друга – за това, че в някои семейства търсенето на практическа насоченост при

избора на професия с добра финансова обезпеченост и професионална реализация, отдалечава младежите от света на изкуството и това намалява потребността от творческа активност.

Бихме могли да отделим няколко важни елемента в творческото обучение и възпитание.

1. Развиване на мотивация за творчество – любопитство и интерес към новото, потребност, радост и удовлетворение от творческа изява, стремеж към самоутвърждаване и обществена ползност. Това би могло да се постигне чрез:

- Възприемане на пластичния образ като комплекс от прости геометрични обекти;
- Представяне на историята на изкуството като съвкупност от взаимно свързани събития;
- Запознаване с произведенията на известни творци;
- Проявяване на уважение към креативните изяви на децата от страна на преподавателя. Изтъкване на техните положителни качества.

2. Развитие на наблюдателността и творческите способности. Създаване на благоприятна среда за генериране на разнообразни и оригинални идеи. Това би могло да стане

- Чрез учене с откриване;
- Чрез решаване на конкретни творчески проблеми;
- Задаване на провокативни въпроси;
- Издигане на хипотези – какво би станало, ако направим нещо по този начин;

3. Стимулиране на творческите способности чрез конструктивни задачи с цел развиване на пространственото мислене.

Според В. Станков във възпитанието най-малко внимание се отделя на самия акт на творчество. Често се отчита крайният продукт, резултатът от създаването на творбата, но в същото време самия процес на творчество остава скрит. Съществува елемент на „тайнственост“ в изграждането на новото, като съвкупност от натрупания предишен опит. В книгата си „Педагогика на творчеството“ А. Велева определя това като „пропуск в педагогическата теория и практика, защото както при играта, така и при творчеството на детето от значение е не толкова резултатът, колкото процеса“ (Велева, 2012, с.19).

От направения анализ до момента бихме могли да отделим следните етапи на творческия акт:

- подготвителна работа и възникване на творческата ситуация;
- зараждане на идеята, замисъла, образа;
- критична оценка и въплъщаване на получения резултат.

Двата съществени момента на първия етап са предварителната подготовка – целенасочена или несъзнателна (сблъскване с някакво несъответствие, противоречие). Създаването на новото, което е същност на креативността, винаги се опира на някакъв изходен материал – впечатления, знания, опит. То не може да възникне от нищото: всяко ново творение се заражда и стъпва здраво върху старото. Ето защо предварителната подготовка е важен момент в творческия процес. Етапът на създаване и етапът на завършване оформят цялостния творчески процес.

Кога един родител решава, че неговото дете има онзи творчески потенциал, който го прави различно от другите? Понякога родителите много отрано усещат необходимостта на децата си да творят непрестанно, мачкането на пластилин, конструирането или неспирното рисуване. Други интуитивно предлагат все повече творчески занимания на децата си с надеждата това да ги направи спокойни, креативни и мислещи. Не са редки случаите, когато учителите в детската градина или началните училища усещат силата на творческия потенциал на дадено дете и съветват родителите му да подкрепят развиването му чрез участието в извънкласни форми на обучение в изкуство.

Чрез анкетна карта беше проучено мнението на 100 родители на деца от предучилищна и начална училища възраст, посещаващи школа по изкуства, относно потребността на децата от творчество и начините за развитието му.

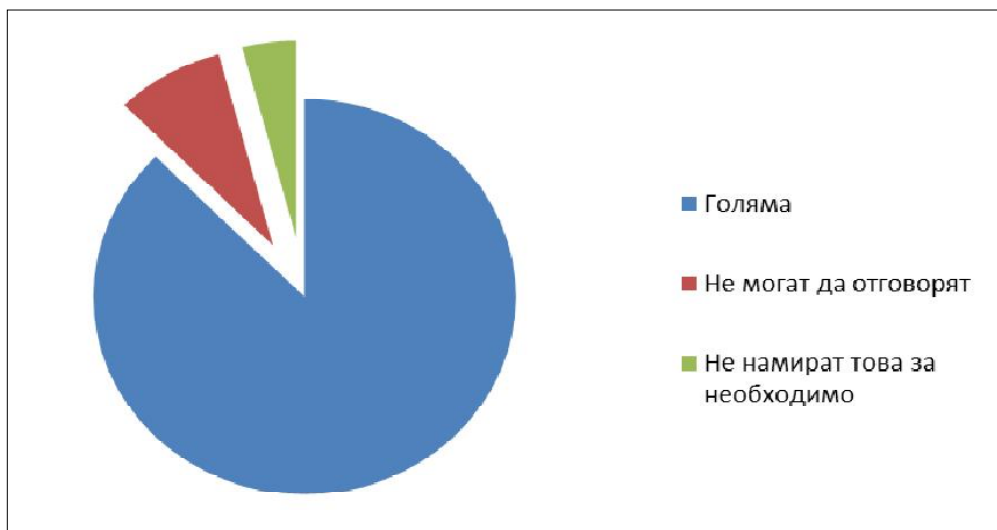
От въпроса Посочете причината да изберете извънкласната форма на обучение в ателие по изобразително изкуство и керамика, като форма на обучение за вашето дете? се извеждат следните резултати (виж фиг. 1.):

Видно е, че най-голям процент от отговорите, които са дадени, се пада на тези, че децата сами изясняват желание за развиване на своя творчески потенциал, а родителите се доверяват на този творчески порив и ги подкрепят, търсейки най-доброто място за осъществяването на този процес в лицето на добър преподавател и подходяща материална база.

Фиг. 1.

Въпросът: „Каква би била ползата според вас от това в часовете по изобразително изкуство в училище да се работи на малки групи подобно на тези в чуждоезиковата форма на обучение?“ е визуализиран във фиг. 2.

Фиг. 2.

От получените резултати може да се изведе необходимостта от индивидуален подход, възможността на преподавателя при работата с малки групи да отделя внимание на всеки ученик, поради спецификата на творческия акт, необходимостта от обсъждане на идеите и начините за осъществяването им чрез определен художествен материал.

На въпроса: „Смятате ли, че часовете по изобразително изкуство са значими и важни за образованието на детето ви и защо?“. Почти всички родители отговарят, че часовете по изкуства развиват въображението, сръчността, фината моторика, асоциативното мислене, разширяват кръгозора. Възможността да изразят своите мисли и емоции. Подчертават необходимостта от досег с изкуството на всяко дете независимо от това дали то има талант, или не, чрез изкуство да изразяват себе си, да изследват света, претворявайки го в творбите си.

В заключение бихме могли да обобщим. Творческият акт е процес, съпътстващ детето в периода на неговото израстване и формиране като личност. Процес с особено значение за личността и нейното

бъдеще. Затова немаловажни са въпросът – кой и по какъв начин работи с детето в този процес, целите и подходът, които се използват за развитието на творческия потенциал.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Велева, А. (2012).** Педагогика на творчеството. РУ „Ангел Кънчев“. [Veleva, A. (2012). Pedagogika na tvorchestvoto. RU „Angel Kanchev”.]
- Виготски, Л. (1982).** Въображение и творчество на детето. Издателство “Наука и изкуство”. София. [Vigotski, L. (1982). Vaobrazhenie i tvorchestvo na deteto. Izdatelstvo “Nauka i izkustvo”, Sofiya.]
- Лисийска, З. (1994).** Методика за формиране на творчески художествено-конструктивни способности у децата от начална училищна възраст. – София: Вѳда Словѳна – ЖГ. [Lisiyska, Z. (1994). Metodika za formirane na tvorcheski hudozhestveno konstruktivni sposobnosti u detsata ot nachalna uchilishтна vazrast. – Sofiya: Veda Slovena – ZHG]
- Минкова, В.** Детство и творчество. Сп. „Палитра“, бр. 27., юли – декември, 2006. [Minkova, V. Detstvo i tvorchestvo. Spisanie „Palitra”, broj 27, yuli-dekemvri 2006.]